

MÜHAZİRƏ 10

Bitki ekologiyası haqqında əsas anlayışlar.Bitkilərin yaşamaları üçün əsas şərait amilləri. Bitkilərin ekomorfları. Təbiətin mühafizəsi. Dərman bitkilərinin səmərəli istifadəsi və introduksiyası.

Geobotanikanın əsasları. Fitosenologiyanın elementləri. Klimatik və bitki örtüyü zonaları. Azərbaycanın bitki örtüyü və onun tibb üçün əhəmiyyəti.

Bitki ekoloqiyası

Ekologiya(yunan -oikos- məskən, ev) deyildikdə ətraf mühitlə canlı aləm arasında qarşılıqlı təsir başa düşülür. Bitkilər daim ətraf mühit amillərinin təsirinə məruz qalır, özləri də ətraf mühitə müəyyən təsir göstərirler.

Ekoloji amillərə, yeni bitkilərə təsir göstərən amillərə aşağıdakılar aiddir:

- iqlim amilləri;
- torpaq və ya edafik amillər;
- biotik amillər;
- antropogen amillər;
- ortoqrafik və ya relyef amilləri;
- tarixi amillər.

Belə bölgü şərtidir. Təbiətdə bütün amillər sıx əlaqədardır. Bu amillər bir-birinə və onlarda baş verən dəyişikliklər bütün canlı orqanizmlərə kəskin təsir göstərir.

SU AMILI

- **İqlim amilləri** – bitkilərin həyat sürdüyü iqlim şəraiti, əsasən, su, işıq, temperatur və hava kimi amillərin cəmindən ibarətdir. Su bitki orqanizmi üçün çox vacib maddə olub, bütün fizioloji proseslər suyun iştirakı ilə gedir. Suyun olmaması fizioloji proseslərin pozulmasına və çox zaman bitkinin məhvinə gətirib çıxarır. Bitkilər suyu həm torpaqdan, həm də havadan qəbul edirlər. Su rejimindən istifadə etmələrinə görə bitkilər aşağıdakı qruplara bölünür:
- **Hidrofitlər** – suda yaşayan çiçəkli bitkilərdir, Aerenxima toxumasının olması, köklərin sorucu funksiyasını itirməsi, yarpaqların toxumalara differensiasiya olunmaması bu bitkilər üçün xarakterik xüsusiyyətlərdir.
- **Higrofitlər** – sulu torpaqda və kölgəli yerlərdə bitən bitkilərdir. Epidermisi, sütunvari parenximi və kökləri yaxşı inkişaf etmişdir. Kutikulası nazik, yarpaqları isə iridir.
- **Mezofitlər** – orta dərəcəli rütubət sevən bitkilərdir. Ən geniş yayılan qrupdur. Yağışdan və yeraltı sulardan istifadə edirlər.
- **Kserofitlər** – quraqlıq torpaqda bitən bitkilərdir. Bu bitkilər üçün xarakterik əlamətlər hüceyrə divarının qalınlaşması, ağızcıqların çox olması, sütunvari hüceyrələrin çoxçəpgəli olması, damarlanmanın yaxşı inkişaf etməsidir. **Sukkulent bitkilər** də kserofitlərə aiddir. Onların toxumaları çox miqdarda suyu özlərində yığıb saxlamaq xüsusiyyətinə malikdirlər.

Temperatur və ya istilik

- Mühüm ekoloji amildir. Bitkilərdəki böyümə və inkişaf prosesləri, fotosintez, transpirasiya, maddələrin kimyəvi çevrilmələri müəyyən temperaturda baş verir və temperaturla sıx bağlıdır. Temperatur və rütubət yüksək olan yerlərdə, məs. tropiklərdə bitkilərin böyüməsi sürətli gedir və bitki aləmi zəngin olur. İsti və quru havada bitkilər vegetasiya fazalarını tez keçirir, vaxtından əvvəl çiçəkləyir, lakin onların boyu isə kiçik qalır.
- Temperaturun azalması köklərin sorma fəaliyyətini zəiflədir, ona görə də payızda havanın və torpağın temperaturu azaldıqca, bitkilər yarpaqlarını tökür. Yer kürəsində temperatura tələbatına görə bitkilər qurşaqlara bölünmüşlər. Şimalda istiliyin az, soyuğun çox olmasına baxmayaraq, bitkilər vegetasiya dövrünü adi qayda üzrə keçirlər.
- Əksər tropik bitkilər temperaturun azacıq aşağıya düşməsinə belə tab gətirmirlər. Məsələn, kakao ağacı + 10C istidə məhv olur.
- İstiliyə tələbatına görə bitkilər **isti sevən** və **soyuğa davamlı** və ya kriofil olmaqla 2 qrupa bölünür.
- Əksər bitki növləri isə, orta temperaturu sevən bitkilərdir.
- **Pirofit** bitkilər də mövcuddur ki, onların toxumlarının yayılması üçün odun olması zəruridir

İşıq amili

Bitkilərin, xüsusilə, yaşıl bitkilərin həyatında mühüm rol oynayır. İşıqsız bitkilərin həyat sürməsi qeyri mümkündür. Işığın iştirakı ilə fotosintez kimi fəvqəl proses gedir, günəş enerjisi kimyəvi enerjiyə çevrilir, atmosfer oksigenlə zənginləşir, canlıların həyat fəaliyyətləri üçün vacib olan qida maddələri yaranır. Işıq transpirasiya, mineral qidalanma, böyümə proseslərinə və ümumiyyətlə bitkidə gedən bütün fizioloji proseslərə təsir göstərir.

Müxtəlif bitkilərin işığa olan tələbatı müxtəlifdir. Bu cəhətdən bitkiləri ışığı sevmən və ya hemofitlər, kölgəlik sevmən və ya stiofitlər və kölgəyə davamlı olmasıyla 3 qrupa bölürlər.

Yer kürəsinin müxtəlif yerlərində - ekvator da, mülayim qurşaqda, qütb ölkələrində işığın gücü, hətta gün ərzində belə müxtəlifdir. Nəticədə böyümə və inkişaf prosesləri də müxtəlif şəkildə baş verir.

Hava və külək amilləri

- Havanın tərkibi, adətən, sabitdir və həcm etibarilə 78%-ə qədər azot, 21%-ə qədər oksigen, 1%-ə qədər arqon, 0,03%-ə qədər karbon qazı, hidrogenin izi və qeyri-sabit miqdarda ammoniyak, kükürd 2-oksiddən və d.təşkil olunmuşdur. Hava mürəkkəb tərkibə malikdir. Havadakı qazlardan ekoloji cəhətdən əhəmiyyətli CO₂ və O₂-dir. CO₂ fotosintez, O₂ isə, tənəffüs üçün vacibdir.
- Hava şəraitinin bitkilərin inkişafına təsiri böyükdür. Havada olan sirkə turşusu, etilen, aseton və s. qazlar, ümumiyyətlə, atmosferin çirklənməsi bitkilərə mənfi təsir göstərir, bəzən onların məhvinə səbəb olur.
- Küləyin də bitkilərə, xüsusilə, transpirasiyaya təsiri böyükdür. Quru və isti küləkdə bitkilərin toxumaları susuzlaşır, su balansını pozulur və nəticədə tumurcuqlar məhv olurlar. Nəmli isti külək bitkilərin yaxşı inkişafına şərait yaradır.
- Bitkilərin küləyə daim məruz qalan tərəfində gövdələrdə budaq əmələ gəlmir və belə bitkilərin yerüstü hissəsi "bayrağa" bənzər olur.
- Külək bitkilərin toxum, meyvə və sporlarının təbiətdə yayılmasında iştirak edir.

Edafit və ya torpaq amilləri

- Torpaq amillərinin bitkilərin yaşayışına olduqca böyük təsiri vardır. Bitkilər orqanizmləri üçün lazım olan suyu və mineral maddələri torpaqdan alırlar. Ona görə də torpağın tərkibinin, strukturunun, fiziki halının, temperaturunun, rütubətinin bitkilərin həyatında mühüm əhəmiyyəti vardır. Bitkilərin kök sisteminin quruluşu və inkişafı torpağın strukturu ilə bağlıdır, torpağın quruluşu, fiziki-kimyəvi xassələri isə bitkilərdən asılıdır.
- Bitkilərdə gedən biokimyəvi, fizioloji və mikrobioloji proseslər, həmçinin köklərin böyüməsi torpağın PH-dan asılıdır. Bəzi bitkilər turşuluğu çox olan torpaqlara, digərləri neytral torpağa, bəziləri isə qələvili torpağa uyğunlaşmışlar.
- Bitkilərin mineral qidalanması torpaqdakı duzlar hesabına baş verir. Ca, Mg, K, Fe elementlərinin müəyyən kombinasiyası çox vacibdir. Kalsiumun torpağın fiziki-kimyəvi xassələrinə təsiri böyükdür. Onun çatışmazlığı torpağın turşuluğunu artırır, bitkilərdə isə, Ca sitoplazmanın kolloid vəziyyətinə təsir göstərir. Kalsiumu sevən bitkilər **kalsefil** bitkilər adlanır. Elə bitkilər də vardır Ca onlara mənfi təsir göstərir. Onlara **kalsefob** bitkilər deyilir.
- Digər makro və mikroelementlərin də bitkilərə təsiri böyükdür. Məsələn, Mg xlorofilin tərkibinə daxildir və fotosintezdə iştirak edir.
- Bəzi bitkilər Na elementi ilə zəngin olan torpaqlarda da həyat sürür və mühitə yaxşı uyğunlaşırlar. Belə bitkilərə **qalofit** bitkilər deyilir. Məsələn, şoran səhralıq yerlərdə bitən bitkilər.
- Torpaqları bərkiməmiş qumlu səhralarda bitən bitkilərə **psammofit** bitkilər deyilir. Belə bitkilərin kökləri çox iri və uzun olur (20 m-ə qədər). Məsələn, cüzqun bitkisi.

Biotik amillər

- İnsan, heyvan və bitkilərin bir-birlərinə göstərdiyi təsirlər **biotik** amillərə aiddir. Belə orqanizmlərin cəmi **biosenozluq**, onların bir-birilə olan əlaqəsi **biosenoz** adlanır.
- Ali bitkilərin həyatında və onların yayılmasında heyvanların böyük ekoloji rolu vardır. Onlar bitkilərə birbaşa və dolayı yolla təsir edirlər. Heyvanlar (həşəratlar, quşlar və s.) çiçəklərin tozlanması və mayalanmasında, meyvə və toxumların təbiətdə yayılmasında, beləliklə, bitkilərin çoxalması və yer üzərində yayılmasında geniş iştirak edirlər. Heyvanlar torpağın xassə və strukturunun dəyişilməsində də mühüm rol oynayırlar.
- Bitkilərin bir-birlərinə olan münasibəti və təsiri müxtəlifdir. Bitkilərin qarşılıqlı əlaqəsində hər 2 tərəfli mənfəət olarsa **simbioz**, yalnız bir tərəf mənfəət hasil edərsə, **birtərəfli mənfəət** adlanır.
- Ali bitkilərlə göbələklər, bakteriyalarla paxlameyvəli bitkilər, yosun və göbələklər arasında olan əlaqələr simbiotik əlaqədir.
- Birtərəfli mənfəət alan bitkilərə isə, parazit bitkiləri, məsələn, öskəotunu misal göstərmək olar.
- İnsan öz yaradıcılığı ilə bitki aləminə, həm müsbət, həm də mənfə təsir göstərir. Bitkiləri becərərək onların areallarını genişləndirir, yeni çeşidlər yaradır, yeni iqlim şəraitinə uyğunlaşdırılmasını həyata keçirir. Lakin, yeni sənaye müəssisələrinin yaradılması, zərərli tullantıların ətraf mühitə atılması, nüvə silahlarının sınaqlarının keçirilməsi bitki aləminə böyük zərər yetirir.

BITKILƏRİN İNTRODUKSIYASI

- Bitki müəyyən dərəcədə dəyişmiş iqlimə və edafik şəraitə uyğunlaşmaq qabiliyyətinə malikdir. Lakin bu uyğunlaşma müxtəlif bitki üçün müxtəlifdir. Bitki növünün bir rayondan başqa yeni rayona keçirilməklə becərmək üsulu introduksiya adlanır. Əgər introduksiya eyni, yəni vətəninə olduğu ekoloji şəraitdə aparılırsa, belə becərmə üsulu **naturalizasiya** adlanır. Əgər yeni rayonun kompleks ekoloji və təbii-tarixi şəraiti bitkinin vətəninə şəraitindən az və ya çox dərəcədə fərqlənirsə, belə becərmə üsulu **iqlimləşdirmə** adlanır. Yeni iqlimə uyğunlaşdırma yeni mühütdə yeni əlamətlər qazanmağa imkan verir. Lakin bəzi alimlərin fikrincə naturalizasiya və iqlimə uyğunlaşdırma arasında heç bir fərq yoxdur. Çünki yeni mühütdə düşmüş hər bir bitki orqanizmində həmin mühütdə müəyyən uyğunlaşma gedir, yəni introduksiya əslində bitkinin yeni iqlimə uyğunlaşdırılmasıdır.

Bitkilərin həyat formaları

Məşhur danimarka botaniki K. Raunkler tərəfindən təklif edilmiş bitki həyat formalarının təsnifatı ilin soyuq və ya quru şəraitinə uyğunlaşma səviyyələrinin üzərində qurulmuşdur. Bu əlamətlərin qruplaşması nəticəsində alim onları 5 qrupa bölüb:

1. Fanerofitlər(Ph)-bu bitkilərin tumurcuqları az və ya çox dərəcədə torpağın üzərində yerləşir və qışda yalnız tumurcuq yarpaqcıqları ilə qorunur. Bunlara ağac və kollar aiddir.
- 2.Xamefitlər(Ch)-bu bitkilərin tumurcuqları torpaq səthindən 25-50 sm hündürlükdə yerləşir və adətən qışda qar örtüyü ilə qorunur. Bura həmişəyaşıl və yayda yaşıl olan kollar aiddir.
- 3.Hemikriptofitlər(Nh)-bu bitkilərin tumurcuqları torpağın səthinə çox yaxın yerləşir, qışda onların yerüstü zoğları tamamilə və ya qismən məhv olur. Əksər çoxillik otlar, yarımkol və yarımkolcuqlar bura aiddir.
- 4.Kriptofitlər(K)- bu bitkilərin tumurcuqları torpaqda və ya suda (su bitkiləri üçün) müəyyən dərinlikdə yerləşir. Bura su bitkiləri və qısa inkişaf dövrü ilə səciyələnen kökümsovlu və soğanaqlı bitkilər aiddir.
- 5.Terofitlər(Th)-torpaqda toxum şəkilində qışlayan birilliklərdir. Bura bir çox əlaq bitkiləri daxildir.

Fitosenologiya və ya geobotanika

- Fitosenologiya və ya geobotanika bitki örtüyündə və bitki qruplaşmalarında olan bitkilərin bir-biri ilə və xarici mühitlə əlaqəsini öyrənir. Qruplaşmalar sadəcə yığım olmayıb, bitkilərin qanunauyğun yaşayış formasıdır. Qruplaşmalarda bitkilər bir-birlərinə uyğunlaşmış həyat sürürlər. Uyğunlaşma eyni zamanda ekoloji mühitlə də gedir. Fitosenoz daim inkişaf edir, dəyişir, onun bir forması başqası ilə əvəz olunur.
- Fitosenozda rəqabət eyni növə daxil olan fərdlər arasında, eyni səviyyədə qidalanan və günün şüalarından istifadə edən bitki növləri arasında baş verir. Kökləri müxtəlif yerləşən növlər arasında rəqabət baş vermir. Torpağın eyni layında bir çox növlərin kökləri yerləşdikdə isə rəqabət kəskinləşir.
- Torpağın üst qatında da işığa tələbata görə bitkilər qruplaşırlar. Bəzi növlər yuxarı yarusda yerləşir və işıqsevən bitkilər adlanırlar, bəziləri orta yarusda yerləşir, üçüncü qrup bitkilər isə, aşağı yarusda yerləşir və kölgəsevən bitkilər adlanırlar. Ən aşağı yarusda adətən ibtidai bitkilər: göbələklər, yosunlar və s. yerləşirlər.
-

Çox bitki növü olan fitosenozda hökmran növ **edifikator**, ona nisbətən az yayılan növ **subedifikator** adını daşıyır.

Bəzi fitosenozlar təbii antropogen və ya insanın iştirakı ilə əmələ gələ bilər. Məsələn, kənd təsərrüfatı bitkiləri, süni yaradılmış meşə zolaqları, otlaq sahələri və s.

Fitosenoz il ərzində dəyişir və müxtəlif dövr keçirir. Fitosenozdakı bəzi növlər yazda çiçəklədiyi halda, digər növlər oyanma dövrü keçirir, bəzi bitki növləri yayın axırında yarpaq və toxumlarını tökdüyü halda, digər bitki növü isə, çiçək açmağa başlayır.

Fitosenoz keyfiyyətcə daim dəyişir. **Bitki qruplaşmasının klimaksı** - bitki örtüyünün stabil vəziyyətidir. İqlim və torpaq şəraitinin dəyişməsi, fitosenozun həmin şəraitə uyğunlaşması, növün və fitosenozun uzun ömür sürməsinə və yeni növün əmələ gəlməsinə səbəb olur.

Müəyyən ərazidə bitən fitosenozun növ cəmi ərazinin **bitki örtüyü** adlanır.

Bitki örtüyünün kontiniumu -bir bitki qruplaşmasının digərinə ehmal keçidi deməkdir.

Fitosenozun növləri

- Meşə fitosenozu

- Bataqlıq fitosenozu

Bitki örtüyünün formalaşmasına iqlimin təsiri xüsusidir və bundan asılı olaraq bitki örtüyü aşağıdakı tiplərə bölünür:

- **Bitki örtüyünün tipləri**
- Quruda həyat sürən bitkilərin aşağıdakı əsas tipləri mövcuddur:
- **Rütubətli tropik meşələr.**
- Cənubi Amerika, Hindistan, İndoneziya, HindiÇin, Afrikanın ekvatorial zonası
- və s. yerlərdə yayılmışlar. Növ tərkibi çox zəngindir. Məsələn, Yava adasında 165 növ ağac, 36 növ kol və ot bitkiləri, 65 növ liana vardır. Tropik meşələrdəki bitkilər adətən həmişə yaşıl olurlar. Mərsin, paxlalılar, sədo, dəfnə, boyaqotu fəsilələrinin nümayəndələrinə, həmçinin palma, bambuk, ayıdöşəyi kimilər və s. bitkilərə bu meşələrdə təsadüf edilir.

- **Yarpağını t k n tropik meşələr**

- Quru iqlimli tropik zonalarda – Mərkəzi və Cənubi Amerikada, Şərqi v  Cənubi Afrikada, HindÇrind , Hindistanın mərkəzi rayonlarında və s.-də yayılmışlar

- **Yayda yaşıl yarpaqlı meşələr**

- Bu meşələr mülayim iqlimli rayonlarda – SNQ-nin Avropa hissəsində, Krımda,
- Qafqazda, Orta Asiyada, Şimali Amerikada, uzaq Ş rqudə yayılmışlar. Bu meş l rd ki aġaclar qışda yarpağını t k rl r. Palıd, fıstıq, c k , tozaġacı, qızılaġac, qovaq növləri az meşələrdə üstünlük təşkil edirlər. Kol, liana, mayasarmaşığı, yabanı  z m, daş sarmaşığı kimi bitkilər də bu meşələrdə geniş yayılmışlar.

• İynəyarpaqlı meşələr

- Mülayim iqlimli və şimal zonalarında: Şimali Amerikada, SNQ-nin orta və
- şimal zonalarında, həmçinin Krımın, Qafqazın, Orta Asiyanın dağlıq zonalarında yayılmışlar. Küknar və şam ağacları meşələrdə üstünlük təşkil edir.

• Çöllük (düzenlik və ya bozqır) bitkiləri

- Yağıntılar az olan ərazilərdə - Avropa, Asiya və Şimali Amerikanın mərkəzi rayonlarında yayılmışlar. Kserofit ot bitkiləri ilə səciyyələnir. Paxlalıların nümayəndələri, cırmıq, bəzi soğanaqlı bitkilər və s. onların arasında təsadüf edilir. Bitki qruplaşmalarının əsas xüsuyətləri-şaxtaya dözümlü kserofitlərdən (quraqlığa dözümlü otlardan)
- ibarət olmasıdır.

• Savannalar.

- Ekvator, Cənubi Amerika və Cənubi Afrikanın bir çox vilayətlərində təsadüf olunur. Onlar hündür ot bitkiləri ilə xarakterizə olunur, bəzi yerlərdə quraqlığa davamlı xırda ağac və kol bitkiləri bitirlər. Ot bitkilərindən taxılkimilərin nümayəndələrinə, ağac bitkilərindən akasiya, palma, baobab və d.-nə təsadüf edilir.

• Çəmənliklər.

- Yay sakitlik dövrü olmayan mezofil və hiqrofil çoxillik ot bitkilərinin bitki qruplaşmalarında olmasının üstünlük təşkil etməsi bu tip bitki örtüyünün əsas xüsusiyyətidir. Çoxillik ot bitkilərindən təşkil olmuşdur. Taxıl və cil fəsiləsinin bitkiləri çəmənliklərin tərkibində üstünlük təşkil edirlər. Çəmənliklər, meşəliklərdə, dağların alp və subat zonasında yerləşirlər.

- **Səhra bitkiləri (bitki örtüyü)**
- Afrika, Orta Asiya, Ərəbistan və Meksikada rast gəlinir. Səhra üçün yağıntının az olması, yayda yüksək temperaturun və quru havanın olması xasdır. Səhralarda bitkilər ya heç olmur, ya da çox seyrək bitirlər. Yovşanın, şoranotunun növləri səhra bitki örtüyü üçün səciyyəvidir. Quru səhralardan başqa soyuq səharalar da vardır ki, onlar da yüksək dağlıq və arktik zonalarda yerləşirlər. Bu səhralar üçün bəzi çiçəkli bitkilər, şibyələr, yosunlar, mamırlar səciyyəvidir.

- **Tundralar və alp bitki örtüyü**
- Tundralar subarktik və arktik bölgələrdə, alp bitki örtüyü isə, yüksək dağlıq zonalarda yayılmışlar. Bu yerlərin çox sərt iqlimi olduğundan, bitkilərin vegetasiya dövrü 2 aya qədərdir. Bitki örtüyü əsasən ağacların olmaması və kol bitkiləri, otlar, mamır və şibyələrdən ibarət olması ilə səciyələnilir..

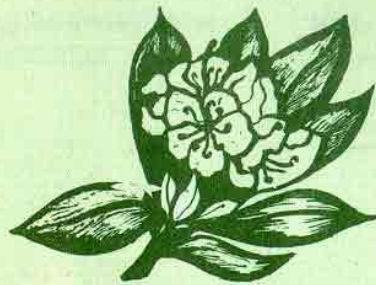

Bataqlıq bitki örtüyü

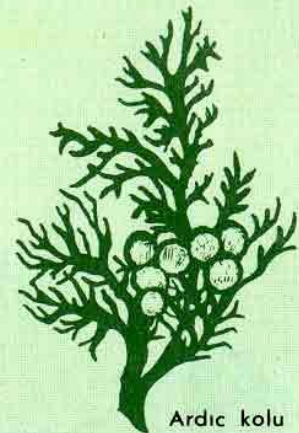
- Bataqlıq üçün çox rütubətlik səciyyəvi xüsusiyyətdir. Bataqlıqlarda adətən ot bitkiləri, torf mamırı və digər mamırlar, toz ağacının kol formaları, söyüd növləri, ladankolu, cil və s. həyat sürürlər.

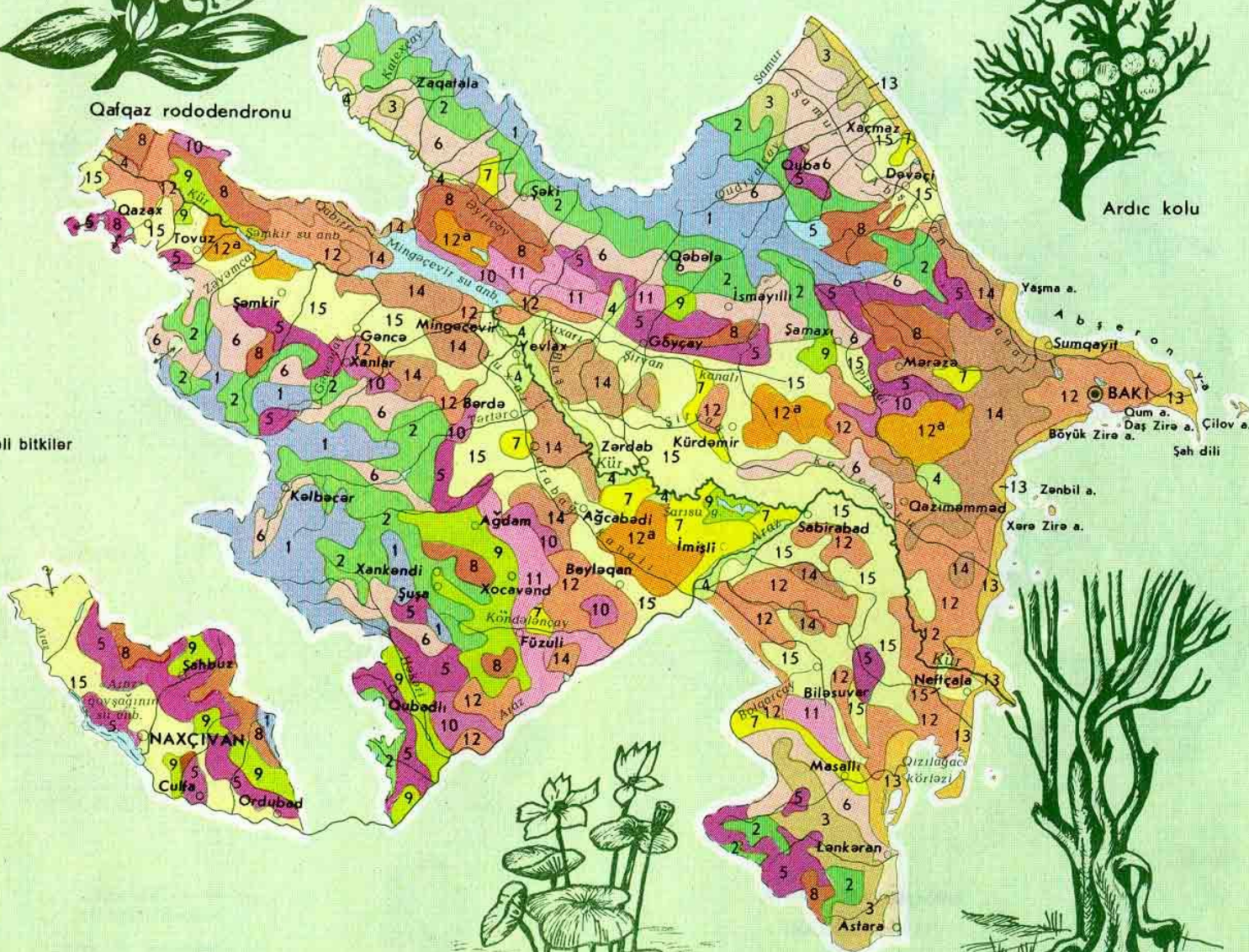
- 1 Subalp və alp çəmənləri
- 2 Dağ vələs və fıstıq meşələri
- 3 Qarışıq enliyarpaqlı meşələr
- 4 Tuqay meşələri
- 5 Qarışıq tərkibli kolluqlar
- 6 Kolluqların yerində yenidən bərpa olunmuş bitki örtüyü
- 7 Düzən, sahil və bataqlıq çəmənləri
- 8 Çöllər
- 9 Çöl bitkiləri yerində yenidən bərpa olunmuş bitki örtüyü
- 10 Yarımsəhralar
- 11 Yarımsəhraların yerində yenidən bərpa olunmuş bitki örtüyü
- 12 Yovşanlı-efemerli bitkilər
- 12^a Yovşanlı-efemerli və yovşanlı-şorangəli bitkilər
- 13 Dənizkənarı qumlu səhralar
- 14 Yovşanlı və yovşanlı-şorangəli səhralar
- 15 Səhraların və yarımsəhraların yerində yenidən bərpa olunmuş bitki örtüyü

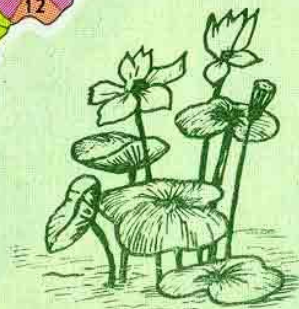
Qafqaz rododendronu

Ardıc kolu

Eldar şamı

Xəzər şanagülləsi

Dəmirağac

Azərbaycanın fiziki-coğrafi rayonlaşdırılması

- Respublikanın ərazisində müxtəlif relyef formalarına uyğun landşaft kompleksləri vardır. Ona görə də burada bir-birindən fərqlənən fiziki-coğrafi vilayətlər ayrılır. Böyük Qafqaz, Kiçik Qafqaz, Kür-Araz, Lənkəran və Orta Araz ölkədə ayrılan fiziki-coğrafi vilayətlərdir. Onlara bəzən təbii vilayətlər də deyilir.
- Azərbaycanın fiziki-coğrafi vilayətlərə ayrılması, onların rayonlara bölünməsi zamanı geomorfoloji strukturlar və landşaft elementlərinin ümumiliyi əsas amil kimi nəzərə alınır. Onların əsasında burada Böyük Qafqaz və Kür-Araz fiziki-coğrafi vilayətlərinin daxil olduğu Qafqaz bölgəsi, Kiçik Qafqaz, Lənkəran və Orta Araz (Naxçıvan) fiziki-coğrafi vilayətlərinin aid edildiyi Ön Asiya bölgəsi ayrılır. Onlar isə fiziki-coğrafi rayonlaşmada daha kiçik bölgələr sayılan 5 fiziki-coğrafi vilayətə və 19 fiziki-coğrafi rayona bölünür.

Fiziki-coğrafi vilayətlər və rayonlar

I. Böyük Qafqaz fiziki-coğrafi vilayəti.

1. Samur-Dəvəçi rayonu,
2. Qonaqkənd rayonu,
3. Zaqatala-Lahıc rayonu,
4. Dağlıq Şirvan (Şamaxı) rayonu,
5. Qobustan-Abşeron rayonu

II. Kür çökəkliyi fiziki-coğrafi vilayəti.

1. Acınohur-Ceyrançöl rayonu,
2. Alazan-Əyriçay rayonu,
3. Qazax-Qarabağ rayonu,
4. Küdrü-Şirvan rayonu,
5. Arazboyu maili düzənliklər rayonu,
6. Mərkəzi Aran rayonu

III. Kiçik Qafqaz fiziki-coğrafi vilayəti.

1. Gəncə dağları rayonu,
2. Qarabağ dağları rayonu,
3. Qarabağ vulkanik yaylası rayonu,
4. Həkəri rayonu

IV. Lənkəran fiziki-coğrafi vilayəti.

1. Lənkəran rayonu,
2. Talış dağları rayonu

V. Orta Araz (Naxçıvan) fiziki-coğrafi vilayəti.

1. Şərur-Ordubad rayonu,
2. Naxçıvan dağları (Günnüt-Qapıcıq) rayonu

Azərbaycanın bitki örtüyü

Azərbaycan Qafqazın Xəzər dəniz ilə qovuşan şərq hissəsində yerləşmiş, və ərazisi 87 min kv kilometrdir. Relyefinin və geoloji keçmişinin mürəkkəbliyi

Azərbaycanda çox zəngin, rəngarəng təbiətin yaranmasına səbəb olmuşdur. Ərazinin çox hissəsini dağlar və yüksəkliklər, 44%-ə qədərini düzənliklər təşkil edir. Respublika ərazisinin 3/1 hissəsi dəniz səviyyəsindən 1000 m hündürlükdə yerləşir. Dünyada mövcud olan 11 iqlim tipindən 9-na Azərbaycanda təsadüf edilir. Respublikanın ərazisinin 65%-ə qədərini subtropiklər təşkil edir.

Talış zonasının iqlimi rütubətli subtropik, relyefi isə çox müxtəlifdir həm də bu ərazi buzlaşma dövrünün təsirinə məruz qalmamışdır. Ona görə də qədim dövrlərə xas olan bir çox bitkilər indiyə qədər öz nəsillərini saxlamışdır. Zonanın müxtəlif sahələrində bitki örtüyü növ tərkibinə görə fərqlənir.

Şərqi Qafqazın aran qurşağında tuqay meşələri, palıq, qarağac, ağcaqayın və.s ibarət qarışıq meşələr, dağ qurşağında palıq və vələs meşələri, onlardan başqa ağcaqayın, çökə ağacları şabalıd, qoz, fındıq, alma, armud, əzgil zoğal alça və.s. geniş yayılmışdır. Bu ərazinin aşağı səviyyəli sahələrində şoran yarımşəhra, bataqlıq, qumluq və çınqıllıq bitkilərinə təsadüf edilir.

Cənubi Qafqaz – Naxçıvan florası zəngin növ tərkibinə malikdir.

Qobustan- Abşeron zonasının da özünəməxsus bitki örtüyü vardır. Yarımşəhra bitkiləri üstünlük təşkil edir.

Azərbaycan bitki örtüyü dərman bitkiləri ilə də çox zəngindir.

Diqqətinizə görə sağolun!

